

Ali Çimen

<https://orcid.org/0009-0006-1089-6770>

Graduate Student, Nişantaşı University, Institute of Social Sciences, Türkiye,
alicimen@gmail.com

Fatma Kamiloğlu

<https://orcid.org/0009-0006-1089-6770>

Faculty Member Dr. Istanbul Nişantaşı University, Public Relations and Advertising
Department, Türkiye, fatma.kamiloglu@nisantasi.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Çimen, A. & Kamiloğlu, F. (2025). Orta Çağdan Günümüze Alman Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Dönüşümü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (1), 578-606.

Orta Çağdan Günümüze Alman Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Dönüşümü

Öz

Alman milliyetçiliği, tarih boyunca iç ve dış etkenlerin etkisiyle önemli dönüşümler yaşamıştır. Bu makale, Alman milliyetçiliğinin iç politikadan toplumsal yapıya, ekonomik koşullardan kültürel dinamiklere uzanan iç faktörler ile uluslararası ilişkiler, güç dengeleri ve küresel olaylar gibi dış faktörlerin etkileşimiyle nasıl şekillendiğini incelemektedir. İç faktörler, Almanya'nın siyasi ve kültürel tarihi, sosyal yapısı ve kültürel unsurlarını içerirken, dış faktörler ise uluslararası ilişkiler ve güç dinamikleri gibi unsurlardan oluşmaktadır. Çalışma, Alman milliyetçiliğinin karmaşık yapısını anlamak için tarihsel bir çerçeve sunarak, bu dönüşümün hem Almanya'nın geçmişine hem de küresel tarih ve uluslararası politikaya ışık tutabileceğini vurgulamaktadır. Alman milliyetçiliğinin kökenleri, gelişimi ve modern biçimlerini ele alan makale, bu konudaki akademik tartışmalara katkı sunmayı amaçlamaktadır. İç ve dış faktörlerin etkileşimi, yalnızca Alman milliyetçiliği özelinde değil, genel olarak milliyetçilik ve ulusal kimlik oluşumları konusunda da literatüre katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Alman Milliyetçiliği, Uluslararası İlişkiler, Ulusal Kimlik

The Birth, Development and Transformation of German Nationalism from the Middle Ages to the Present

Abstract

Throughout its history, German nationalism has undergone significant transformations under the influence of internal and external factors. This article analyses how German nationalism has been shaped by the interaction of internal factors such as domestic politics, social structure, economic conditions and cultural dynamics, and external factors such as international relations, balance of power and global events. Internal factors include Germany's political and cultural history, social structure and cultural elements, while external factors include international relations and power dynamics. The study provides a historical framework for understanding the complex nature of German nationalism, emphasising that this transformation can shed light on both Germany's past and global history and international politics. By analysing the origins, development and modern forms of German nationalism, the article aims to contribute to the academic debate on the subject. The interaction of internal and external factors can contribute to the literature not only on German nationalism in particular, but also on nationalism and national identity formations in general.

Keywords: Nationalism, German Nationalism, International Relations, National Identity

Giriş

Milliyetçilik, modern dünyayı şekillendiren en güçlü ideolojilerden biridir ve toplumları birleştiren ve bölen bir güç olarak tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır (Smith, 2010, s. 1-9). Alman milliyetçiliği ise, Avrupa tarihinde özellikle karmaşık ve etkili bir örnektir. Kökleri Napolyon Savaşları (1803-1815) dönemine kadar uzanan ve o tarihlerden itibaren Alman toplumunu derinden etkileyen bu ideoloji, Almanya'nın siyasi ve sosyal gelişimini belirleyen önemli bir faktör olmuştur (Conrad, 2010, s. 384-385). Romantizm akımından milliyetçi devletlerin kuruluşuna, iki dünya savaşının yıkıcı sonuçlarından Almanya'nın yeniden birleşmesine kadar pek çok önemli dönüm noktasında Alman milliyetçiliği belirleyici bir rol oynamıştır. Bu makale, Alman milliyetçiliğinin doğuşunu, gelişimini ve dönüşümünü Orta Çağ'dan günümüze kadar incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Kutsal Roma İmparatorluğu (962-1806) döneminden başlayarak, Alman milliyetçiliğinin erken dönem biçimleri ve "Alman kimliği" arayışının ilk adımları ele alınacaktır. Ardından 19. yüzyılda ulus-devletin yükselişiyle birlikte milliyetçiliğin nasıl güç kazandığı ve Alman birliğini nasıl şekillendirdiği analiz edilecektir. 20. yüzyılda milliyetçiliğin aşırı uçlara savrulması, 1933-1945 tarihleri arasında Almanya'yı yöneten Nazi rejimi ve II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945) yıkıcı

sonuçları, radikal Alman milliyetçiliğinin karanlık yüzünü ortaya koymaktadır.¹ Son olarak, savaş sonrası dönemde Alman milliyetçiliğinin nasıl yeniden tanımlandığı ve günümüzdeki durumuna ışık tutulacaktır. Bu çalışma, kapsamlı bir literatür taramasına dayanmaktadır. Akademik çalışmaların yanı sıra, gazete haberleri, dergiler ve resmi raporlar gibi birincil kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bu sayede, Alman milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini çok yönlü bir perspektiften ele almak ve farklı dönemlerdeki tezahürlerini anlamak, Alman kimliğinin oluşumundaki temel sorulara yanıt aramak amaçlanmıştır.

1.Orta Çağ'dan Alman İmparatorluğu'nun Kuruluşuna

1.1. Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan Napolyon Savaşları'na

Alman milliyetçiliği, Alman ulusunun kültürel, dilsel ve tarihsel ortaklıklarını temel alan bir kolektif kimlik ve siyasi ideoloji olarak tanımlanabilir. Alman milliyetçiliğinin temellerinin, 962'den 1806'ya kadar hüküm sürmüş olan Kutsal Roma İmparatorluğu (Heiliges Römisches Reich) döneminde atıldığı kabul edilmektedir (Scales, 2012). Kutsal Roma İmparatorluğu, çok etnikli yapısına rağmen, Alman kimliğinin gelişebileceği gevşek bir çerçeve sağlamıştır (Mushal ve Grenier, 2020, s. 230). İmparatorluk, birleşik bir Alman ulus-devleti yaratmasa da Alman dili ve geleneklerinin gelişip yayılabileceği ortak bir siyasi ve kültürel alan sağlamış ve modern anlamda milliyetçilikten ziyade ortak bir Cermen kültürü temelinde bir birlik duygusu yaratmıştır (Cowan, 2010, s. 33-34). Protestan Reformu² sürecinde Martin Luther'in dinî metinleri halkın diliyle erişilebilir hâle getirmesi, Alman halkı arasında paylaşılan bir dil ve kültürel miras duygusunu pekiştirerek ulusal bilincin oluşması için gerekli olan zemini hazırlamıştır (Andrews, 2023; Qualben, 2008; Elsevier, 2000; Perkins, 2016). Alman diline verilen önem ve Luther'in yazılarının geniş çapta yayılması, parçalanmış Kutsal Roma İmparatorluğu içinde ortak bir kültürel çerçevenin sağlamaştırılmasına yardımcı olmuştur. Bu durum birçok entelektüel Alman milliyetçisi tarafından Alman milliyetçiliğinin filizlenmesi olarak değerlendirilmiştir (Engler & Klaiber, 2007). Otuz Yıl Savaşı (1618-1648), Avrupa tarihinin en yıkıcı çatışmalarından biri olup, Alman topraklarını parçalanmış ve harap halde bırakmış olsa da uzun vâdeli etkileri, özellikle “başa gelen felâket” duygusunun paylaşılmasıyla Alman ulusal kimliğinin gelişiminde ve Alman milliyetçiliğinin ilk tohumlarının atılmasında önemli bir rol oynamıştır (Cramer, 2007; Gunlicks, 2013). 1648'de sona eren bu savaşın

¹ İdeolojisi, radikal milliyetçiliğin bir türevidir olan Nazizm olan Adolf Hitler liderliğindeki hükümet, dünyayı İkinci Dünya Savaşı'na sürüklemiş, toplamda dünya genelinde 60-70 milyon dolayında insan hayatını kaybederken Almanya yerle bir olmuştur.

² Protestan Reformu, 16. yüzyılda Martin Luther'in Katolik Kilisesi'ne karşı başlattığı dinî harekettir. Luther, 1517'de Wittenberg'de 95 Tez'ini yayımlayarak kilisenin öğreti ve uygulamalarını eleştirmiştir. Aynı zamanda İncil'i Almancaya çevirerek, dinî metinlerin halka ulaşmasını sağlamıştır. Bu reform hareketi, Hristiyanlıkta büyük bir bölünmeye yol açmış ve Protestanlık mezhebinin doğmasına neden olmuştur.

ardından imzalanan Westphalia Barışı, Kutsal Roma İmparatorluğu'nu daha da parçalayarak Alman devletlerinin bağımsızlığını pekiştirmiştir. Tarihçi Geoffrey Parker'a göre Westphalia Barışı'nın bu devletlerin özerkliğini güçlendirmekle birlikte, paradoksal olarak bu devletler arasında daha fazla birlik ve bütünlük arzusu doğurduğunu belirtir. Bu çelişkili sonuç, yavaş ama istikrarlı bir şekilde Alman ulusal bilincinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur (Parker, 1997). 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan, akılcılık, bilimsel düşünce ve bireysel özgürlükleri vurgulayan bir entelektüel hareket olan Aydınlanmanın da Alman milliyetçiliğinin gelişimi üzerinde etkili olduğu kabul edilir. Modern milliyetçiliğin entelektüel öncülerinden biri olarak kabul edilen Alman filozof, teolog, edebiyat eleştirmeni ve kültürel teorisyen Johann Gottfried Herder'in (1744-1803) geliştirdiği *Volksgeist* (Halkın Ruhu) kavramı, ortak dil ve kültürel geleneklere dayalı ulusal kimlik kavramının şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, düşünür, her ulusun kendi dil ve kültürü aracılığıyla kendini gösteren benzersiz bir "ruhu" olduğunu ve bunun bir ulusun özgünlüğünün ve meşruiyetinin temeli olduğunu savunmuştur (Suszycki, 2021, s. 73-74). Bu düşünce, Alman Romantik hareketini ve Almanya'daki sonraki milliyetçi düşüncüyü derinden etkilemiştir (Irmscher, 2024). Goethe'nin eserleri de Alman topraklarının parçalanmış olduğu bir dönemde kültürel birlik ve ulusal gurur duygusunun gelişmesine yardımcı olmuştur (Chen, 2024, s. 321-326). Jakob ve Wilhelm Grimm kardeşler ise, derledikleri halk masalları ve Alman dilinin kökleri üzerine yaptıkları çalışmalarla Almanya'nın farklı bölgelerindeki halk kültürünü bir araya getirerek, bir ulusal kültür ve kimlik oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (Brown, 2014). Napolyon Savaşları (1803-1815) da Alman ulusal bilincinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Napolyon'un genişlemeci emelleri, 1806 yılında Kutsal Roma İmparatorluğu'nun dağılmasına yol açmış, Almanca konuşulan dünyayı, Fransız kontrolü altındaki parçalı bir yapıya dönüştürmüş; 1813-1815 yılları arasında Fransızlara karşı verilen mücadele, özellikle de 1813'teki Leipzig Savaşı (Milletler Savaşı), Alman ve diğer Avrupa güçlerinin Napolyon'un emellerine ciddi bir darbe indirdiği belirleyici bir an olmuş, bu zafer, Alman konuşulan topraklarda büyük bir coşkuyla kutlanmış ve ulusal dirilişin güçlü bir sembolü haline gelmiştir (Ziemer, 2011). Alman idealist filozof ve milliyetçi düşünür Johann Gottlieb Fichte'nin (1762-1814) Prusya'nın Napolyon tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra verdiği Alman Ulusuna Söylevler (*Reden an die deutsche Nation*) adlı konuşmaları, Almanya'nın siyasi ve kültürel birliğini sağlama yolunda önemli bir ideolojik temel oluştururken, Herder'in attığı kültürel temelleri, Almanların kendi kaderlerini tayin etme ve birleşme sürecinde ideolojik bir zemin oluşturmuştur (Moore, 2008). Napolyon karşıtı coşkunun birleşik bir Alman ulusal kimliğinin gelişimini önemli ölçüde

hızlandırdığını belirten James Sheehan (1989), Fransızlara karşı gösterilen direnişin ve ardından verilen savaşların, Alman tarihinin ve ulusal bilincinin temel taşı olarak mitleştirildiğini ve Alman halkının “eşsiz dili, özgün ahlâk kodları ve şanlı tarihi” ile insanlık kültürünü dönüştürme gibi bir misyonu olduğuna inanan Fichte gibi kanaat önderleri eliyle, Alman ulusal gururunun şekillendirildiğini savunur (Sheehan, 1989).

1.2. Alman Milliyetçiliğini Besleyen Kültürel ve Edebi Hareketler

Bu dönemde milliyetçiliğin filizlenmesinde etkin olan akımlardan biri de edebiyat sahasında kendisini gösteren ve genç Alman yazarlar ve sanatçılar tarafından, duygusal yoğunluk, bireysel özgürlük, doğaya hayranlık ve toplumsal normlara karşı bir başkaldırı arzusuyla karakterize edilen ve 1760'ların sonlarından 1780'lerin başlarına kadar etkisini sürdüren Sturm und Drang (Fırtına ve Atılım) olmuştur. Sturm und Drang Hareketi, dilin önemine ve Alman kültürel kimliğine güçlü bir vurgu yapması, Johann Wolfgang von Goethe ve Friedrich Schiller gibi temsilcilerinin Alman folkloru ve ortaçağ efsanelerini yücelten eserler üreterek edebiyatı ulusal gururun bir kaynağı haline getirmesi, bireyin özgürlüğünü ve duygularını ön planda tutarak, kişisel ve ulusal özgürlüğe yönelik güçlü bir vurgu yapması ve ayrıca mitoloji, tarih ve doğayı ulusal kimliğin bir parçası haline getirmesiyle Almanca konuşan halklar arasında ortak bir kültürel zemin yaratmış, böylelikle Alman ulusal bilincinin gelişimine katkıda bulunmuştur (Murray, 2013).

1.3. Alman Konfederasyonu, Zollverein ve Erken Siyasi Milliyetçilik

Napolyon Savaşları'nın sonucunda 1815'teki Viyana Kongresi'nde Avusturya, Prusya ve diğer büyük Avrupa güçleri, Avrupa'da güç dengelerini koruma arzusuyla, Almanca konuşan 39 bağımsız devleti bir araya getiren gevşek bir konfederasyon oluşturmayı kararlaştırmış ve *Alman Konfederasyonu* (Deutscher Bund) kurulmuştur. Bu yapı, Alman milliyetçiliğinin filizlenmesi için gerekli olan siyasi ve kültürel ortamı da yaratmıştır (Schulze, 1991). Bu dönemde entelektüel ve kültürel çevrelerde yayılan milliyetçi fikirler, Johann Gottlieb Fichte, Ernst Moritz Arndt ve Friedrich Ludwig Jahn gibi figürler tarafından savunulmuş, Almanya'nın ulusal birliği ve kimliği üzerine yoğun tartışmalar yapılmış; bu fikirler, Wilhelm von Humboldt gibi düşünürlerin eğitim ve kültürel reformlarıyla desteklenmiş, Alman dilinin ve kültürünün birleştirici bir unsur olarak öne çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır (Jarausch, 1997). Bu dönemde kültürün yanı sıra ekonomik alanda da birlik arayışları görülmüş, Alman Konfederasyonu sürecinin en önemli gelişmelerinden biri olarak gümrük birliği (*Zollverein*) kurulmuş ve 39 Alman devletinin 25'i bu ekonomik birliğe katılmıştır. Tarihiçi William Carr, Zollverein'in ekonomik kalkınmadan ziyade Almanca konuşan toprakların birleşmesine dönük

politik bilincin gelişmesine katkıda bulunduğu ve birliğe giden yolda önemli bir kaldıraç olduğu fikrindedir (Carr, 1991). Alman Konfederasyonu, her ne kadar merkezi bir devletin kurulması amacıyla oluşturulmamış olsa da Prusya merkezli bir Alman milliyetçiliğinin gelişiminde hayati bir rol oynamış ve bu dönem, Alman ulusal kimliğinin şekillenmesi ve bu kimliğin siyasi bir birlik halinde somutlaşması için gerekli olan entelektüel ve siyasi zemini oluşturmuştur (Jansen, 2012).

1.4. 1848 Devrimleri – Liberal Romantizmden Devletçi Muhafazakarlığa

1848 Devrimleri sürecinde Alman devrimciler, Alman devletlerini anayasal bir çerçevede birleştirme amacıyla *Frankfurt Parlamentosu* (Frankfurter Nationalversammlung) çatısı altında ilk kez toplanmış ve burada yapılan anayasa çalışmaları, bir ulusal devletin kurulması yönünde önemli bir adım olarak görülmüştür (Clark, 2021, s. 145-146). Mark Hewitson, *Nationalism in Germany, 1848-1866: Revolutionary Nation* adlı eserinde, 1848-49 Devrimlerinin başarısız olmasına rağmen, Alman ulusal kimliği ve siyasi birliği konusunda önemli bir miras bıraktığını, bu dönemin liberal-demokratik milliyetçiliğinin, Almanya'nın politik ve kültürel yapısını derinden etkilediğini ve devrim sonrası Alman liberal ve demokratik milliyetçiliğinin Prusya'nın muhafazakar milliyetçiliği ile birleşerek, modern Alman ulusunun temellerini attığını savunmuştur. Hewitson'a göre 19. yüzyıl Alman milliyetçiliği sadece siyasi değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir yapı olarak kendisini göstermiş, 1848'de devrime karşı çıkan muhafazakâr Bismarck'ın liderliğinde bu milliyetçilik ilerleyen dönemde kurumsallaşmıştır (Brophy, 2012). 1848 sürecinde diğer Avrupa ülkelerindekilerden farklı olarak, Almanya'daki milliyetçi hareketler daha muhafazakâr bir yaklaşım sergilemiş, anayasal düzenlemelerle ulusal birliğin sağlanmasına odaklanmış ve diğer ülkelerdeki hareketlere kıyasla daha düzenleyici ve barışçıl bir rol oynamıştır (Desiderius-Erasmus-Stiftung, 2023). 1848 öncesinde Alman milliyetçiliği, kökleri Alman romantizmine dayanan, ortak bir Alman dili, kültürü, tarihi mirası etrafında şekillenen ve Napolyon Savaşları sonrasında Fransa karşıtı duygularıyla beslenen kültürel ve entelektüel bir hareketken, başarısız kalan devrim sonrasında Alman devletlerini anayasal bir çerçevede birleştirmeye yönelik daha politik, daha muhafazakar, daha pragmatik ve daha devlet odaklı bir çehreye bürünmüş, önceki yılların idealist ve kültürel odaklanmasından uzaklaşmıştır (Cramer, 2007). 1848 sonrasında Alman milliyetçiliği, liberallerin hedeflerini gerçekleştirememesi nedeniyle daha muhafazakâr güçler tarafından sahiplenilmiş özellikle Prusya'nın liderliğinde devlet inşası ve siyasal birliği sağlama amacı güden, daha sistematik, daha az devrimci ve daha çok devleti birleştirici bir ideolojiye dönüşmüştür (Cassels, 2002). Tüm bu süreçte, özellikle 1850-1880 yılları arasında Alman

milliyetçiliğinin birleşik bir Almanya olarak tarih sahnesine çıktığı süreçte Richard Wagner de Alman kültürel milliyetçiliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, operaları ve yazıları, sadece Alman mitleri ve efsanelerini kutsamakla kalmamış, aynı zamanda Almanya'nın birleşme ve kimlik arayışını yansıtmıştır (Kimbell, 2024).

1.5. Otto von Bismarck ve Almanya'nın Birleşmesi

Almanya'nın birleşmesi, Avrupa tarihinin en önemli süreçlerinden biri olurken, bu hareketin merkezinde Alman Şansölyesi Otto von Bismarck³ yer almıştır. Frankfurt Parlamentosu'nun 1848 Devrimleri sürecindeki başarısızlığı, Bismarck'ın “kan ve demirle birleşme” politikası olarak bilinen stratejisine ve daha merkezîyetçi ve otoriter bir yaklaşım benimsemesine zemin hazırlamıştır (Brabänder, 2023) İdeoloji yerine pragmatizmi ön plana çıkaran Real politik siyasetiyle Bismarck, Prusya'yı 1864'te Danimarka, 1866'da Avusturya'yla ve 1870'te Fransa ile savaşa sokmuş ve Prusya bu savaşların hepsinden galip çıkmıştır. Özellikle son savaşta Prusya, Fransa'yı ağır bir yenilgiye uğrattırken, bu zafer, 1871'de Alman İmparatorluğu'nun kurulmasıyla sonuçlanmış, Almanya'nın birleşmesi nihayet “Küçük Almanya”⁴ formülü üzerinden tamamlanmış ve Prusya Kralı I. Wilhelm Alman İmparatoru ilan edilmiştir. Prusya-Fransa Savaşı son tahlilde uzun yıllar sürececek bir Fransız-Alman düşmanlığına yol açmış ve Alman milliyetçiliğinin keskinleşmesi ve Fransız karşıtlığına bürünmesine neden olmuştur (Gray, 2023; Andrea & Neel, 2011; Hamman, 2009). Alman milliyetçiliği, Bismarck için sadece bir araç değil, aynı zamanda birçok Alman'ı birleşme hareketini desteklemeye yönlendiren bir itici güç de olmuştur. Özellikle Romantizme dayanan entelektüel akımlar, bireysel prensliklerin sınırlarını aşan ortak bir Alman kimliğini teşvik etmiş, bu kültürel hareket, Bismarck'ın politik hedeflerini üzerine inşa edebileceği ideolojik temeli sağlamış, Zollverein tarafından kolaylaştırılan ekonomik entegrasyon, milliyetçi dayanışmayı güçlendirdiği gibi, Bismarck eliyle hayata geçen siyasi birleşmenin yolunu hazırlamıştır (Geiss, 2013). Bununla birlikte Alman birliğini sağlama yolunda önemli adımlar olan bu savaşlar, daha başından itibaren Alman ulusal bilincini ve milliyetçiliğini “dış güçlerle çatışma” temelinde şekillendirerek ileriye dönük bir açmaza da imza atmıştır (DeGroot, 2022).

³ Otto von Bismarck, 1815 yılında Schönhausen'da soylu bir ailede doğdu ve kamu hizmeti kariyerine hazırlanmak için klasik bir eğitim aldı. Hukuk eğitiminin ardından, 1836 yılında Prusya devlet hizmetine girdi ve kısa sürede muhafazakâr görüşleriyle tanınmaya başladı. Ancak, siyasi yükselişi, 1848 Devrimi'nden sonra, Prusya'daki devrimci hareketlere karşı sert duruşuyla tanınmasıyla başladı. Asker olmasa da birçok Prusyalı gibi radikal bir militaristti. 1862'de Prusya Kralı I. Wilhelm tarafından başbakanlığa getirildi.

⁴ Bismarck döneminde "Küçük Almanya" (Kleindeutsche Lösung) kavramı, Alman birliğinin Avusturya'sız bir şekilde, Prusya liderliğinde sağlanmasını ifade eder. Bu yaklaşım, Avusturya'nın dahil edildiği "Büyük Almanya" (Großdeutsche Lösung) planına karşı bir alternatifi temsil ediyordu. 1866'da Prusya'nın Avusturya'yı mağlup etmesiyle "Küçük Almanya" fikri galip gelmiş ve 1871'de Alman İmparatorluğu bu model üzerinden kurulmuştur.

Sonuç olarak Almanya, bir hanedanlık altında uluslaşmış ve milliyetçilik bunun kaldıracı olmuş, dolayısıyla Alman milliyetçiliği son tahlilde kültürel, romantik, nostaljik özünden sıyrılarak merkezi, güçlü bir otoriteye zincirlenerek devletin bir parçası olmuştur.

2. Dünya Savaşları ve Alman Milliyetçiliği

2.1. Birinci Dünya Savaşı ve Sonrası

Bismarck'ın politikalarıyla Avrupa'da büyük bir ekonomik ve siyasi güç haline gelen Almanya İmparator Wilhelm II döneminde daha agresif bir dış politika izlemeye başlamış, Alman Şansölyesi Bernhard von Bulow'un "Hiç kimseye gölge etmek istemiyoruz ama kendimiz için güneşin altında bir yer talep ediyoruz" (Torkunov, 2020) sözleriyle deklare edilen bu yayılmacı siyaset, ulusal onurun korunması ve ekonomik çıkarların genişletilmesi adına milliyetçiler tarafından da desteklenmiş, deniz gücünün artırılması ve Pan-Cermenizm gibi idealler de bu süreçte bu emperyal siyasetin yedeğine koşulmuştur (Wende, 2017). Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla milliyetçiliğin farklı tonlarını savunan militarist gruplar, daha fazla silahlanma, toprak genişlemesi ve güçlü bir dış politika çağrısında bulunmuşlar, bu grupların retoriği, özellikle I. Dünya Savaşı sırasında daha radikal hâle gelmiştir (Berghahn, 2005). Ancak, savaşın uzaması ve büyük kayıplar, halk arasında derin bir hâyâl kırıklığı yaratmış, bu hâyâl kırıklığı, Alman ulusunun Almanya'nın sınırlarını aşan bir kavram olduğunu savunan aşırı milliyetçi hareketler tarafından manipüle edilmiş ve savaş sonrası dönemde baş gösterecek radikal milliyetçiliğin tohumlarını atmıştır (Wright, 1998). Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'da monarşi çökmüş ve 1919'da ilk demokratik hükûmete sahne olan Weimar Cumhuriyeti (1919-1933) başarısızlığı, halkın ve elitlerin önemli bir bölümünün hâlen tek adama dayalı bir otoriteye alışkın ve özlem içinde olduğu Almanya'da demokrasinin kök salmasını engellemiş, kurumlar halkın gözünde meşruiyet kazanamamış ve siyasi parçalanma ile ekonomik istikrarsızlık aşırı sağcı grupların yükselmesine neden olmuş, sonuç olarak savaş esnası ve sonrasında güç kaybeden aşırı sağcı milliyetçiliğin güçlü bir şekilde geri dönmeye başladığı görülmüştür (Lepsius, 2016; Berman, 2019). 1923'teki hiper enflasyon, Weimar Cumhuriyeti'ne duyulan güveni sarsmış ve radikal milliyetçi hareketlerin yükselişine zemin hazırlamıştır. Versailles Antlaşması'nın ardından başlayan Weimar dönemi, özellikle ağır savaş tazminatlarının neden olduğu ekonomik krizlerle şekillenmiştir. 1923, hiper enflasyon, darbe girişimleri ve toplumsal ayaklanmaların damga vurduğu bir yıl olmuş, sık sık değişen hükûmetler istikrarsızlığı derinleştirmiştir. Bu süreç, halkın demokrasiye olan inancını zayıflatmış ve otoriter rejimlere yönelimi artırmıştır (Herbert, 2019).

2.2. Völkisch Hareketin Doğuşu

Weimar döneminin koşulları, ideolojik ve kültürel bir akım olan Völkisch Hareketi (Völkische Bewegung) doğurmuştur. *Völkisch* kelimesi, Almanca "Volk" (halk, millet) kelimesinden türemiştir ve bu hareketin merkezinde etnik, kültürel ve ırksal bir Alman kimliği vurgusu yer almıştır (Mosse, 2021). Hareket, milliyetçilik, ırkçılık, antisemitizm ve kırsal yaşamın yüceltilmesi gibi unsurları bir araya getirmiş, Alman halkını biyolojik ve kültürel olarak üstün bir ırk olarak görmüş, hareketin savunucuları, "saf" Alman ırkının korunması gerektiğine inanmış ve diğer ırkları, özellikle Yahudileri, Alman toplumunun bütünlüğü için bir tehdit olarak görmüşlerdir (Wildt, 2012). Völkisch Hareket çerçevesinde 1918'de kurulan *Thule Cemiyeti* (Thule-Gesellschaft), Almanların "saf" bir ırk olduğunu ve Alman kimliğini tehdit eden "yabancı unsurların" (özellikle Yahudiler'in ve komünistlerin) bertaraf edilmesi gerektiğini savunmuş ve böylelikle radikal-ırkçı milliyetçiliğin taşıyıcısı olacak Nazi Partisi'nin ideolojik kültürel aparatlarından birine dönüşmüştür (Kolden, 2021; Tyson, 2008). Thule Cemiyeti üyesi ve Nazi ideoloğu Alfred Rosenberg, 1930'da yayımladığı *Der Mythos des 20. Jahrhunderts* (20. Yüzyılın Miti) adlı eserinde, Almanların üstün bir ırk olduğunu ve Yahudiler'in Alman toplumunu yozlaştırdığını savunarak, Almanların köklerine dönmesi ve Yahudi etkisinden arınması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu görüşler, Nazizm'in radikal milliyetçi politikalarının temelini atmış ve Alman kimliğini yücelten bir inanç sistemi geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Maner, 2018; Strmiska, 2005). Bununla birlikte Weimar döneminde, Alman milliyetçiliği homojen bir yapı sergilememiş, daha demokratik, barışçıl ve kapsayıcı Alman milliyetçiliği modelleri ortaya çıkmış olsa da 1929'da patlak veren büyük küresel ekonomik kriz (Büyük Buhran), Almanya'yı ekonomik açıdan çökerterek radikal milliyetçilerin ağırlık kazanmasına giden yolu açmıştır (Ziemann & Rossol, 2021; Storer, 2013). Nazi Partisi, bu ekonomik krizi, Weimar hükûmetinin başarısızlığı olarak gösterip, güçlü bir liderlik ve milliyetçi bir diriliş vaat ederek destek toplamıştır (Evans, 2004, s. 245-250). Adolf Hitler ve Naziler, ekonomik sıkıntıları, Versailles Antlaşması'nın getirdiği yüklerin bir sonucu olarak sunmuşlar ve milliyetçi bir "Alman Dirilişi" çağrısında bulunmuşlar, bunun sonucunda 20 Mayıs 1928 genel seçimlerinde sadece %2,6 oy almış olan Nazi Partisi, 31 Temmuz 1932'de bu oranı %37,3'e yükseltmiş ve nihayetinde 6 Kasım 1932 genel seçimlerinde oyların %33,1'ini alarak lideri Adolf Hitler'i 1933'te iktidara taşımıştır (Pinto, Eatwell ve Larsen, 2014, s. 41; Gerwarth, 2005, s. 142). Bu buhran döneminin yol açtığı ekonomik sıkıntılar ve siyasi belirsizlik, toplumun geniş kesimlerinde bir radikalleşmeye yol açmış, orta sınıfın ve küçük işletme sahiplerinin ekonomik güvencesizliği, onları Nazi Partisi gibi radikal

milliyetçi hareketlere yöneltmiş ve Nazi propagandası, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun korkularını ve öfkesini milliyetçi bir söylemle kanalize etmiştir (Kirshner, 2024; Storer, 2013).

2.3. Nazi Dönemi ve Radikalleşen Alman Milliyetçiliği

Naziler, iktidarda kaldıkları on iki yıl boyunca, İtalyan faşizminden ilhamla, radikal ırkçı, radikal milliyetçi, komünizm, liberalizm ve demokrasi karşıtlığı ve özellikle Yahudi düşmanlığından müteşekkil *Nasyonal Sosyalizm*'i (Nazizm) Almanya'nın resmî ideolojisine dönüştürmüşlerdir. Bu dönemde, Hitler'in görüşleri üzerine inşa edilen; antisemitizm, sosyal Darwinizm ve *Lebensraum* (yaşam alanı) gibi kavramlarla beslenen bir dünya görüşünü ırkçı bir felsefeye dönüştürmüş olan *Mein Kampf* (Kavgam) isimli kitap, Nazizm'in kutsal kitabı olarak işlev görmüştür (Marx, 2019, s. 46-47). Nazizm, Hitler'in liderliği altında radikal ırkçı teoriler, antisemitizm, aşırı milliyetçilik ve otoriterlik gibi unsurlarla şekillenmiş; Aryan ırkının üstünlüğünü merkeze alarak Aryanlar'ın dünyayı yönetmeye muktedir olduğu fikrini yaymış, Yahudileri, ekonomik sıkıntılar ve siyasi istikrarsızlık gibi Almanya'nın sorunlarının suçlusu olarak göstermiş ve bu saptırılmış milliyetçilik anlayışı, Alman halkı arasında, "aşağı" olarak görülen ırklara, özellikle de Yahudilere, Romanlara ve diğerlerine karşı ayrımcılığı körüklemiştir (Prasad, 2024). Merkezinde, etnik vurgu olan bu yeni milliyetçilik, Alman halkını birleştirici ve homojen bir ulusal kimlik etrafında toplamayı hedeflemiş, bu ulusal birliği sağlamak için önemli bir araç olarak Volksgemeinschaft (Halk Topluluğu) kavramı ortaya atılmıştır. Volksgemeinschaft, yalnızca Alman ırkından olanların bu topluluğa dahil edilebileceğini öne sürerken, "istenmeyen" unsurları, özellikle Yahudiler ve diğer azınlık gruplarını dışlamış; bu yeni model Nazi milliyetçiliği, etnik saflık ve Alman ırkının üstünlüğü üzerine kurulurken, Darvinci biyolojik ırkçılıkla birleşerek, toplumdaki farklı etnik grupların ayrıştırılmasını ve arındırılmasını savunmuştur (Uhlitzsch, 2011; Wildt, 2012; Clauss, 2007, s. 27-36). Nazi propagandası bu etnik ayrımcılığı pekiştirmiş, Yahudiler başta olmak üzere "Alman olmayan" unsurların topluluktan dışlanmasını teşvik etmiş, Naziler'in Almanya'nın iç düşmanlardan temizlenmesi ve yeniden güçlü bir ulus-devlet haline getirilmesi gerektiği düşüncesine dayalı milliyetçilik anlayışı, geniş çapta propaganda yoluyla halka aşılacaktır (Kallis, 2005). Dönemin Alman milliyetçiliğinin fiziksel coğrafyaya hitap edecek şekilde kullandığı Lebensraum kavramı, Nazi Almanyası'nın saldırgan yayılcı politikalarının hem bir gerekçesi hem de itici gücü olarak hizmet etmiştir. Bir ulusun hayatta kalabilmesi için coğrafi olarak genişlemesi gerektiğini savunan kavram, coğrafyacı ve zoolog Friedrich Ratzel'in ulus-devlet ve toprak genişlemesi hakkındaki fikirlerinden doğmuş, jeopolitikçi Karl Haushofer tarafından geliştirilerek Birinci Dünya Savaşı esnasındaki Alman emperyalist

politikalarının merkezine yerleştirilmiş ve nihayetinde Hitler tarafından Mein Kampf'a taşınarak yoğun propaganda yoluyla toplumsal bilince zerk edilmiştir (Stogiannos, 2018; Smith, 1991). Nazi propaganda siyaseti, sistematik ve uzun soluklu bir şekilde Yahudiler ve diğer azınlıkları Alman ulusunun saflığı ve birliği için tehdit olarak göstermiş, Lebensraum kavramı etrafında halkı ortak bir düşman etrafında birleştirerek ulusal bütünlük ve amaç duygusunu pekiştirmiş ve milliyetçiliği Nazi kimliğinin merkezine yerleştirerek Alman halkını, sürekli olarak sözde üstünlüklerinin ve tarihsel kaderlerinin hatırlatıldığı bir atmosfere mâruz bırakmıştır (Doob, 1950). Sonuç olarak 1933-1945 yılları arasında Nazi milliyetçiliğine ya da diğer bir deyişle Nazizm'e dönüşen Alman milliyetçiliği, etnik temizlik ve ırksal üstünlük üzerine kurulu bir ulus-devlet oluşturma çabası olarak şekillenmiş, Volksgemeinschaft ideali, bu milliyetçiliğin somut bir ifadesi olmuş, Alman toplumunun her türlü aşırılığa rıza gösteren ya da göz yuman bir şekilde yeniden şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamış ve dünyayı topyekûn bir felâkete sürüklemiştir.

3. Soğuk Savaştan Günümüze Alman Milliyetçiliği

3.1. Moral Çöküntü ya da İnkâr

İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaklaşık 5 ila 6 milyon Alman askeri ve 1,5 ila 2 milyon sivil hayatını kaybetmiş, 12 ila 14 milyon Alman, yerinden edilmiş ya da mülteci konumuna düşmüş (Cooper, 2012), özellikle Berlin, Dresden, Hamburg ve Köln gibi büyük şehirler, büyük ölçüde harap olmuş, Savaşın sonunda, Almanya'daki konutların yaklaşık %20'si tamamen yıkılmış veya ciddi hasar görmüş, sanayi tesisleri, demiryolları, köprüler ve yollar gibi kritik altyapı da büyük oranda tahrip olmuştur (United States Strategic Bombing Survey, 1945). Alman halkı temel ihtiyaçlarını karşılamak için büyük zorluklarla karşılaşmış; karaborsalar, yiyecek ve giysi gibi temel malların bulunabileceği ana yerler haline gelmiş, pek çok aile, hayatta kalmak için mal takası yapmak zorunda kalırken, suç oranları her başlık altında artmış, erkek ya da kadın olsun para karşılığı fuhuş yaygınlaşmış, birçok şehirde, bir paket çikolata ya da bir paket kahve için bile cinayetler işlenmiş, halk, sık sık açlıktan dolayı işgâl güçleriyle çatışmalara girmiştir (Braun & Göttler, 2013; GEO Epoche Redaktion, 2020). Ülkenin harap hali, askeri yenilginin ağırlığı ve Nazi rejiminin suçlarıyla yüzleşme zorunluluğu, toplumsal moral üzerinde büyük bir baskı oluşturmuş, yaygın bir suçluluk ve utanç duygusu hâkim olmuş ve bu psikolojik durum, özellikle savaş sırasında Nazi rejiminin işlediği suçlar ve Holokost'un ortaya çıkmasıyla daha da derinleşmiştir (GEO Epoche Redaktion, 2020). Amerikan ordusunun, Holokost'un gerçekleştirildiği toplama ve ölüm kamplarının yakınlarında bulunan şehirlerde yaşayan halkı, silah zoruyla düzenlenen turlarla bu kamplardaki manzarayla yüzleştirmesi,

Alman kamuoyunun önemli bir kesiminde şok etkisi yaratmış, Alman milliyetçiliğinin sorgulanmasının en büyük nedenlerinden biri olmuştur (Mauriello, 2017, s. 145-155). Bununla birlikte halkın bir kesimi, toplama kamplarında gördükleri kıyımları inkâr yoluna gitmiş, olan bitenleri “Müttefik propagandası” olarak damgalayarak inkârı tercih etmiş ya da bu zorunlu turların bazılarında ya kayıtsızlık sergilemişler ya da Buchenwald Toplama Kampı’nda yaşanan bir vakada görüldüğü üzere, bazıları katledilmiş Yahudiler’in oluşturduğu ceset yığınlarını “gülerek” karşılamıştır (Mauriello, 2017). Alman kamuoyu, Holokost başta olmak üzere rejim tarafından işlenen suçlar karşısında ezici olarak “Olan bitenlerden hiçbir haberimiz yoktu” yaklaşımını benimsese de (Frie, 2024), araştırmalar, Nazi rejimi gaz odaları haricindeki neredeyse her türlü bilgiyi medya ve propaganda yoluyla halkla paylaştığı için halkın büyük bir kısmının en geç 1943 itibarıyla büyük resimden haberdar olduğunu göstermiş (Frie, 2024; Lange, 2020), Kanadalı tarihçi Robert Gellately ise, 1933’ten itibaren Alman halkının büyük bir çoğunluğunun Yahudilere karşı işlenen soykırıma dair bilgilere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Ezard, 2001).

3.2. Denazification⁵

On iki yıllık Nazi iktidarı süresince 70 milyonluk Alman nüfusunun 8,5 milyonu doğrudan Nazi Partisi üyesi ve daha milyonlarcası da partiye bağlı olarak faaliyet gösteren *Hitlerjugend* (Hitler Gençliği), *Sturmabteilung* (Fırtına Kıtası-Kısaca SA), *Schutzstaffel* (Koruma Timi-Kısaca SS) gibi çeşitli parti örgütleriyle ya da sivil organizasyonlarla doğrudan ya da dolaylı ilişkili içerisinde olmuş, 25 milyon kişi Alman İşçi Cephesi’ne, 17 milyon kişi Ulusal Sosyalist Halk Refahı Organizasyonu’na ve daha birçok kişi diğer Nazi bağlantılı organizasyonlara üye yazılmış, bazı kaynaklarda Nazi Partisi ve bu organizasyonlarla bağlantılı olanların sayısının 45 milyona kadar çıktığı tahminine yer verilmiştir (Academy of Political Science, 2017, s. 266). Her ne kadar Alman toplumunun rehabilite edilmesi ve ırkçı milliyetçilikten kurtulabilmesi için olmazsa olmaz bir şart olarak görülse de bu rakamların ışığında Müttefik Devletleri Avrupa Orduları Komutanı (sonrının ABD Başkanı) Dwight Eisenhower’ın Denazifikasyon sürecinin ancak 50 yılda tamamlanabileceği şeklindeki ifadesinin de gösterdiği üzere Almanya’yı Nazizm’den arındırma misyonu daha başından itibaren imkânsız bir görev olarak addedilmiştir (Gallant & Gallant, 2023). Sovyet kontrolündeki Doğu Almanya’nın Naziler’den arındırılmasına savaş bittikten hemen sonra başlanmıştır. Komünist basın, halka Nazi vahşetini tüm çıplaklığıyla servis etmiş, ancak Anglo-

---

⁵Almanya’nın Naziler’den ve Nazizm’den arındırılması programına verilen İngilizce isim. Almancada “Entnazifizierung” olarak bilinirken Türkçeye “Denazifikasyon” olarak geçmiştir.

Amerikan-Fransız bölgelerindeki basın Yahudilere karşı işlenen suçları vurgularken, Sovyet Doğu Almanya'sındaki gazeteler daha çok Naziler'in Sovyetler Birliği'ne karşı işlediği suçlara odaklanmıştır.

Sonuç olarak Almanları radikal milliyetçiler ve milliyetçilikten arındırma programı, ABD, İngiltere ve Fransa üçlüsünün Batı Almanları, Sovyetler'in ise Doğu Almanları kazanmak adına önceliği, Nazizm'i ve yan etkilerini temizlemekten “yeni müttefik kazanma”ya kaydırmasından dolayı, Soğuk Savaş'ın ilk kurbanı olarak, istenen sonuçlara tam anlamıyla ulaşılamadan sona erdirilmiş (Berger, 2017), birçok Nazi sempatisi, daha süreç yasal olarak sonlandırılmadan, 1948'den itibaren siyasi olarak yeniden etkin hâle gelmiş, tabana inildikçe cezalar ya para cezası ya da zorunlu emekliliğe dönüşmüş, ancak emekli edilenlerin ya da meslekten atılanların neredeyse tamamı birkaç yıl içerisinde yeni kurulan Batı Alman devletinin işleme adına göreve geri çağırılmıştır (Mamdani, 2020). Savaşı bizzat tecrübe eden Alman halkı savaş sonrasında kendi sorunlarıyla meşgul olduğu için Müttefiklerin zorunlu ya da gönüllü yüzleştirme çabalarından, tam olarak istenen sonuç alınamamış, çoğu kişi, Nazi politikalarının yıkıcı etkilerini fark edip Nazizm'e geri dönüşe karşı net bir duruş sergilese de belli bir kesim, yaygın acı ve pişmanlık duygusuna rağmen uzunca bir süre suçluluk ve sorumluluğun reddi seçenekleri arasında gidip gelmiştir (Hughes, 2014). Sonuç olarak Almanlar, savaşın hemen akabindeki gün ve aylarda Nazizm'in ve onun suçlarının etkilerini unutmak ya da onlarla yüzleşmek konusunda genellikle sessiz kalmayı tercih etmiş, bu sessizlik, Nazi döneminde işlenen suçların tam olarak kabul edilmemesine ve toplumsal bir yüzleşme yerine bir tür kolektif sessizlikle geçiştirilmesine yol açmış; halkın çoğu, Nazizm'in işlediği suçlar nedeniyle bireysel ya da kolektif sorumluluk hissetmekten kaçındığı için toplumsal bir hafızanın oluşumu engellenmiş ve “unutma” psikolojisine bürünen birçok Alman, Hitler'i iyi niyetli ama kötü yöneten biri olarak hatırlamaya devam etmiş ve son tahlilde 1950'lere kadar birçok Alman Hitler'i hâlâ hayranlıkla anarken, savaşın korkunç sonuçları ve Nazizm'in sebep olduğu yıkım ise geniş çapta kabul görmüştür (Maier-Katkin, 2007; Wienand, Wagner, Fulbrook ve Bird, 2016).

3.3. İki Almanya ve İki Farklı Yüzleşme Süreci

1950'ler boyunca, Nazi ideolojisine açıkça destek vermek veya anti-Semitik görüşleri savunmak, Batı Almanya'da toplumsal olarak kabul edilemez hâle gelmiş olsa da bu süreçte ülkede Nazi geçmişiyle ilgili siyasi ve toplumsal bir unutma eğilimi güçlenmiştir (Marcuse, 1993). 1952'de Batı Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer'ın İsrail devletinden “manevi ve maddi olarak tazmin edilmesi gereken akıl almaz suçlar için” özür dilemesi, Almanya'nın

Holokost'taki sorumluluğunun inkâr edilemez bir şekilde tescili olmuştur. Bununla birlikte Batı Almanya'nın, bu adımı tamamen ahlâki değil, ağırlıklı siyasi nedenlerle attığı konusunda bir konsensus vardır. Bu bağlamda Adenauer'ın, Almanya'nın bu süreçteki suçlarını ve sorumluluklarını kabul ederken, bunu bir "kolektif Alman suçu" olarak değil, daha çok Naziler'in suçları olarak tanımlamaya özen göstermesine, bu suçu tüm Alman halkına yüklemekten kaçınarak, bir tür "seçici kabul" stratejisi izlemesine dikkat çekilmiş ve Batı Alman halkının büyük bir kısmının İsrail ile ilişkilerin kurulması konusunda (resmi ilişki 1965'e dek kurulmamıştır) tereddütlü olduğu ve tazminat ödemelerini ahlâki bir yükümlülük olarak değil yalnızca "teknik bir gereklilik" olarak gördüğü tespiti yapılmıştır (Daase, Renner, Horelt, Strassner ve Engert, 2015). Komünist Doğu Almanya ise, Soğuk Savaş bitene kadar Holokost ile ilgili resmi bir özür dilememiştir. 1950'lerde Doğu Almanya'da Nazizm ile yüzleşme süreci, Batı Almanya'dan oldukça farklı bir yaklaşım sergilemiş, Doğu Alman rejimi, Nazizm'in suçlarıyla yüzleşme ve geçmişle hesaplaşmayı daha çok komünist ideoloji çerçevesinde ele almış; Nazizm, genellikle faşizmin bir türevi olarak kabul edilirken, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki bir çatışmanın sonucu olarak görülmüş, Nazizm'in suçları, komünist rejimin meşruiyetini güçlendirmek için kullanılmış ve bu suçların sorumluluğu tamamen Batı Almanya'ya ve kapitalizme yüklenmiştir. Denazifikasyon sürecindeki yargılamalar genellikle sınırlı kalırken rejim, kendi komünist rejiminin meşruiyetini tehdit eden unsurları bastırmaya odaklanmış, Nazizm ile yüzleşme süreci, kolektif hafızanın sosyalist rejimin değerlerine uygun şekilde yeniden şekillendirilmesine odaklanmıştır. Eğitim sisteminde, Nazizm'in suçları üzerine yoğun bir vurgu yapılmış, bu suçlar kapitalizmin ve Batı Almanya'nın bir yansıması olarak sunulmuştur. Rejimin, Alman halkının geniş kesimlerinin bu suçlara iştirak ettiği gerçeğini göz ardı etmesi ve bunun yerine suçu "faşist elitlere" yıkması, "kolektif unutma" eğilimini beslemiştir. Son tahlilde Nazi geçmişiyle yüzleşme süreci, çoğunlukla ideolojik bir araç olarak kullanıldığı için Doğu Almanya'da gerçek anlamda bir toplumsal yüzleşme ve Nazizm'in tüm yönleriyle hesaplaşma gerçekleşmemiştir (Herf, 2013; Wolff-Powęska, 2015; New York Times, 1964).

3.4. Soğuk Savaş ve Vergangenheitsbewältigung⁶

1960'lar, Batı Almanya'da Nazi geçmişiyle daha açık bir şekilde yüzleşme dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde, özellikle Nazi savaş suçlusunu Adolf Eichmann'ın İsrail'de yargılanması ve bu yargılamanın tüm dünyaya izletilmesi, Nazi suçlarına dair farkındalığı artırmış ve 1968 öğrenci hareketleri, Nazi dönemiyle yüzleşme ve toplumsal hesaplaşma taleplerini yükseltmiş, Almanya'da genç kuşaklar, ebeveynlerinin ve büyüklerinin Nazi dönemindeki rolünü sorgulamaya başlamış ve bir bakıma kendilerini o kuşaktan ve Nazi geçmişinden soyutlamayı hedeflemişlerdir (Cohen-Pfister & Veas-Gulani, 2010). Bu dönemde Holokost konusunda resmi bir özür dilemeyi reddeden ve içine kapanan Doğu Almanya'nın aksine Batı Almanya, Nazi geçmişiyle yüzleşmeyi tercih ederken, bu süreç, milliyetçiliğin daha ılımlı ve demokratik bir çerçevede yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Bu yeni milliyetçilik, geleneksel etnik temelli milliyetçilikten uzaklaşıp anayasal değerlere ve demokratik ilkelere dayanan bir "anayasal vatanseverlik" (Verfassungspatriotismus) olarak tanımlanmıştır (Sternberger, 1990). Özellikle Dolf Sternberger ve Jürgen Habermas gibi düşünürlerin çalışmaları, "anayasal vatanseverlik" kavramını popüler hâle getirmiştir. Bu aydınlar, Nazi ideolojisinin ve aşırı milliyetçiliğin yol açtığı yıkımlara bir tepki olarak, Batı Almanya'nın ulusal kimliğini yeniden inşa etme çabalarının merkezine anayasal değerleri koymuştur. Bu yeni vatanseverlik biçimi, bir ulusun üyelerinin ortak bir anayasa ve demokratik değerler etrafında birleşmesini öngörmekte ve etnik ya da kültürel homojenlikten ziyade bu ortak değerleri vurgulamaktadır (Bulmer & Solomos, 2014). Soğuk Savaş dönemi, Batı Almanya'da milliyetçiliğin önemli bir dönüşüm geçirdiği bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde Batı Almanya, Sovyet tehdidine karşı NATO ve Batı Bloğu ile sıkı bir ittifak kurarak, milliyetçiliğini bu bağlamda yeniden tanımlamıştır. Askeri ve stratejik boyut, milliyetçiliğin merkezine yerleşirken, Batı Almanya'nın güvenliği ve savunması, ulusal kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, bu bağlamda, NATO'ya olan bağlılık, Batı Alman milliyetçiliğini şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın getirdiği bölünmüşlük kalıcı bir durum olarak kabul edilmemiş, Almanya'nın yeniden birleşmesi ve Doğu Almanya'nın Batı ile entegrasyonu fikri, Batı Alman milliyetçiliğinin en temel hedeflerinden biri olarak kalmayı sürdürmüştür. Soğuk Savaş'taki Batı Alman milliyetçiliği, geçmişteki militarist ve yayılcı

---

⁶ Vergangenheitsbewältigung, Almanca bir terim olup "geçmişle yüzleşme" anlamına gelir. Bu terim, özellikle Nazi Almanyası'nın mirasıyla başa çıkma sürecini ve Alman toplumunun İkinci Dünya Savaşı sonrası bu geçmişle nasıl hesaplaştığını ifade etmektedir. Vergangenheitsbewältigung dönemi, Almanya'nın savaş sonrası yeniden inşa sürecinde, Nazi dönemi suçları ve Holokost ile yüzleşmesi, bunları kabullenmesi ve ulusal hafızada nasıl yer alacağına dair çabalarını kapsamaktadır (Kohlstruck, 2013).

kimliğinden farklı olarak, daha medeni ve uluslararası ilişkilerde daha stratejik bir yaklaşımla kendini göstermiş, Soğuk Savaş'ın ve ülkenin bölünmüşlüğü'nün yarattığı korku ve belirsizliklerle şekillenmiş ve yer yer, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki olası bir anlaşmanın, Batı Almanya'nın çıkarlarını tehlikeye atabileceği ve Almanya'nın ılelebet bölünmüş kalacağı endişesiyle de beslenmiştir (TIME, 1962). Batı Almanya, bu koşullar altında, daha bağımsız bir dış politika izleme arzusunu açıkça dile getirmiş, Başbakan Adenauer ve Savunma Bakanı Franz Josef Strauss, Batı Almanya'nın NATO içindeki rolünü güçlendirme ve ülkenin savunma kapasitesini artırma konusunda ısrarcı olmuş, ekonomik ve askeri açıdan güçlenmeyle paralel olarak ortaya çıkan bu yeni milliyetçilik, ülkenin sadece savunma alanında değil, aynı zamanda dış politikada da daha aktif bir rol üstlenme isteğini yansıtırken, uluslararası arenada daha bağımsız bir duruş sergileme ve kendi çıkarlarını daha güçlü bir şekilde savunma çabalarının bir yansıması olarak görülmüştür (Kaplan, 1961; TIME, 1962). Bu bağımsız duruş, kendisini en çarpıcı şekilde, Şansölye Willy Brandt'ın başta Doğu Almanya olmak üzere Doğu Bloku ile barışçıl ilişkiler kurmayı ve nihai aşamada Almanya'nın birleşmesini hedefleyen *Ostpolitik* (Doğu Politikası) siyasetinde göstermiştir. Amerikan yönetimleri, Batı Almanya'nın Batı'yla olan entegrasyonuna ve Sovyetler Birliği'ne karşı daha sert bir duruş sergilemesine öncelik verirken, Brandt'ın Almanya'nın Batı ile Doğu arasında bir köprü olma işlevini vurgulayan söylemi, Almanya'nın milliyetçiliğini yeniden tanımlamaya ve ulusal kimliğini daha kapsayıcı hâle getirmeye yönelik bir adım olarak görülmüş ve son tahlilde Soğuk Savaş boyunca Batı Alman milliyetçiliği Almanya'nın hem batıyla olan entegrasyonunu hem de doğuyla olan ilişkilerini dengeleme çabasıyla karakterize edilmiştir (Banchoff, 1999; Von Dannenberg, 2008). Öte yandan Batı Almanya'nın 1950'ler ve 1960'lardaki ekonomik mucizesi (Wirtschaftswunder) bu yeni milliyetçilik biçimini daha da güçlendirmiş, hızlı ekonomik büyüme ve artan yaşam standartları, Batı Almanya'nın demokratik başarılarına duyulan gururu pekiştirmiş, ekonomik mucizeyi yeni Alman kimliğinin merkezine oturtmuştur (Tognato, 2012; Wittlinger, 2010). Dönüşmekte olan bu yeni Alman milliyetçiliği, Batı Almanya'yı Batı Bloku'nun güvenilir bir üyesi yapmaya odaklanan ABD tarafından dikkatle izlenmiştir. CIA, Batı Almanya'da artan ekonomik güçle birlikte, daha büyük siyasi ve kültürel tanınma arzusu ve artan bir gurur duygusunun ortaya çıktığını, savaşın dehşetini doğrudan yaşamayan genç bir neslin yükselişinin milliyetçilikle ilgili genel tutumun değişimine katkıda bulunduğunu, bu neslin, suçluluk ve sorumlulukla ilgili yerleşik anlatıları sorgulamaya başladığını ve daha iddialı bir ulusal kimlik geliştirdiğini tespit etmiştir. 1984 tarihli rapor, bu yeni model Alman milliyetçiliğinin yansıması olarak sağcı siyasi hareketlerin yeniden canlanmasını, daha iddialı

dış politika arayışlarını, Alman tarihi, edebiyatı ve geleneklerine dönük canlanan ilgiyi göstermiş ve ekonomik koşulların kötüleşmesi veya dış tehditlerin algılanması durumunda bu yeni milliyetçiliğin yabancı düşmanlığına veya intikamcılığa dönüşme tehlikesine dikkat çekmiştir (CIA, 1984). Doğu Almanya ise Nazi geçmişiyle yüzleşmeyi "anti-faşist" bir ideoloji temelinde yapılandırmış ve bu yaklaşım, Doğu Alman devletinin meşruiyetini güçlendirmek için kullanılmıştır. Milliyetçilik, Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist blok içindeki dayanışmaya dayalı bir milliyetçilik olarak tanımlanmış, Nazi Almanyası'nın mirası, Doğu Almanya'da tamamen reddedilirken, Batı Almanya'nın aksine, Nazi geçmişiyle yüzleşme daha çok ideolojik bir araç olarak kullanılmıştır (Moroff, Larres & Wittlinger, 2022).

3.5. Avrupa Entegrasyonu ve Batı Alman milliyetçiliği

Batı Almanya, Nazi geçmişinden arınarak yeni bir ulusal kimlik inşa etme sürecinde Avrupa entegrasyonunu merkezî bir rol oynamıştır. Avrupa Birliği'nin kurucu üyelerinden biri olarak, ulusal kimliğini sadece Alman çıkarları üzerine değil, aynı zamanda Avrupa'nın refahı ve barışına katkı sağlama üzerine inşa etmiştir. Thomas Mann'ın "Alman bir Avrupa değil, Avrupalı bir Almanya" ideali, Alman politik elitleri tarafından benimsenerek Almanya'nın Avrupa entegrasyonundaki yerini sağlamlaştırmıştır (Pagden, 2002). Bu yaklaşım, Almanya'nın milliyetçilikten uzaklaşıp kozmopolit bir kimlik benimsemesine yol açmıştır. Avrupa Birliği vatandaşlığı, ulusal sınırları aşan bir aidiyet duygusu yaratarak Almanların birçoğunun geleneksel milliyetçilik anlayışından uzaklaşıp daha geniş bir Avrupa kimliğini benimsemesini sağlamış ve Almanya'nın Nazi geçmişiyle yüzleşmesi daha resmi ve kapsamlı bir hâle gelmiştir (Risse & Engelmann-Martin, 2002; Wiener, Jørgensen & Christiansen, 2001; Fondermann, 2006; Glaessner, 2005).

3.6. İki Almanya'nın Birleşmesi

Almanya'nın birleşmesi ile AB algısı da değişmiştir. 2005 Eurobarometer verilerine göre, Almanya'da AB üyeliğinin faydalı olduğuna inananların oranı %59'a düşerken, 1991'deki %74'lük desteğe kıyasla bu düşüş, birleşme sonrası küreselleşme, kimlik arayışları ve göçün yarattığı belirsizliklerin içe kapanmacı bir eğilime işaret etmektedir (Taylor, 2007). Batı Almanya'nın ekonomik model ve uygulamalarının Doğu'ya adapte edilmeden dayatılması, Doğu Almanlar arasında ekonomik sömürgeleştirme hissi yaratmış ve bu da milliyetçi duyguları arttırmıştır (Snower & Merkl, 2006). Birleşme, başlangıçta Doğu Almanlar arasında bir bütünlük hissi yaratmışken, sonrasındaki hızlı sosyal değişimler, belirsizlik ve kaygıya yol açmış; Doğu Almanlar, sosyal başarısızlıkları "öteki"ne yükleme eğilimi göstermiş ve bu

durum, eski sosyalist mirasın yok edildiği ortamda milliyetçi aşırılıkların güçlenmesine neden olmuştur (James & Stone, 2014).

3.7. Sınırlı ama Önemli Bir Tehdit: Neo-Nazizm

1990-2009 yılları arasında Neo-Naziler tarafından 180'den fazla insan öldürülmüştür. 2011'de Almanya'da yaklaşık 25.000 aşırı sağcının varlığı tespit edilmiştir (Hans, Schulz & Witte, 2011). Bu sayı, 82 milyonluk nüfus içinde küçük görünse de uzmanlar Neo-Nazi ideolojisi ile ana akım düşünce arasındaki örtüşmeye dikkat çekmektedir. Neo-Nazi ideolojisinin bazı ana akım düşünce kalıplarına sızarak aşırı görüşlerin normalleşmesine yol açtığı sonucuna varılmaktadır (Radvan & Troschke, 2012). Resmi raporlar da bu tehlikeyi vurgulamaktadır. 2020'de Almanya'da siyasi motivasyonlu suçlar rekor seviyelere ulaşmıştır. Toplam 44.692 siyasi motivasyonlu suç kaydedilmiş, bu rakam 2019'a göre %8,5'lik bir artışı ifade etmektedir. Bu suçların yaklaşık yarısı (%50) sağcı siyasi motivasyonlu olup, sağcı radikalizmin Almanya'daki en büyük güvenlik tehdidi olduğu sonucuna varılmıştır (Federal Ministry of the Interior and Community, 2021). Bu eğilim 2023'te de devam etmiştir. Federal Kriminal Dairesi'ne göre, Almanya'da siyasi motivasyonlu suçlar son 20 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Toplam 60.028 vaka bildirilmiş; 1.270'i şiddet içerikli olmak üzere aşırı sağ siyasi motivasyonlu suçlar %23 artarak 28.945 vakaya ulaşmıştır (Gurwitt, 2024).

3.8. 2015 Mülteci Krizi ve AfD Partisi⁷

Arap Baharı çerçevesinde Suriye ve diğer bölgelerdeki çatışmaların tetiklediği büyük kriz, 2015 yılında Avrupa'ya eşi benzeri görülmemiş bir mülteci akınıyla sonuçlanmıştır. Mülteci akını, özellikle eski Doğu Alman şehirlerinde başta olmak üzere, zaten var olan milliyetçi hareketlerin güç kazanmasına yol açmış ve bu durum sağ popülist partilerin yükselişine katkıda bulunmuş, yabancı düşmanlığının yanına göçmen karşıtlığı da eklenmiştir (Smets, Leurs, Georgiou, Gajjala & Witteborn, 2019). Milliyetçilik ve göçmen karşıtlığı arasındaki bu ilişki, özellikle, 2013 yılında yerleşik düzen karşıtı ve Euro karşıtı bir güç olarak kurulmuş, ancak zamanla göçmen karşıtı bir partiye dönüşmüş olan AfD Partisi'nin yükselişine zemin hazırlamıştır. 2015 mülteci krizi, AfD'nin odak noktasını ekonomik konulardan göçmenlik meselelerine kaydırarak partiye büyük bir seçmen desteği kazandırmasıyla neticelenmiştir; Parti, İslam'ı ve göçmenliği Alman kültürüne tehdit olarak çerçeveleyerek siyasi kutuplaşmayı artırırken, son tahlilde bu süreç Almanya'da aşırı sağcı hareketlerin daha geniş bir kabul görmesine zemin hazırlamıştır (Gedmin, 2019). Irkçı milliyetçilikten beslenen ve sık sık suça karışan aşırı sağcılar, toplam nüfusa oranla sayıca çok marjinal kalmayı sürdürseler de

---

⁷ AfD (Alternative für Deutschland): Almanya için Alternatif

2024 yılı itibarıyla kamuoyunda en çok endişe uyandıran, bizzat Alman makamları tarafından “demokrasi sınırları içinde kalan aşırı sağ” olarak tarif edilen ve kurulduğu tarihten itibaren göçmen karşıtlığı üzerinden oylarını istikrarlı bir şekilde arttırmayı sürdüren AfD’dir (Smets vd.). Parti, 2015 yılında Almanya'ya gelen yaklaşık bir milyon sığınmacı ve mültecinin oluşturduğu siyasi iklimde daha fazla ivme kazanmış ve 2017’de ilk kez Federal Meclis’e (Bundestag) girmiş, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası enerji faturalarının yükselmesi, gıda enflasyonu ve Ukrayna'yı savunmanın yüksek maliyeti gibi konuları gündeme getirmesiyle popülerliğini arttırmıştır. Parti içinde liderlik mücadelesi ve ideolojik çatışmalar yaşanmış, özellikle 2015 yılında liderliğe gelen Frauke Petry'nin göçmen ve İslam karşıtı söylemleri arttırması, partiyi daha aşırı bir yöne çekmiş, Petry'nin partinin daha aşırı unsurlarıyla yaşadığı çatışmalar nedeniyle 2017 yılında partiden ayrılmasıyla parti, daha da sağa kaymış; bu süreç, partinin radikal sağcılar tarafından ele geçirilmesiyle sonuçlanmış ve AfD, Almanya siyasetinde önemli bir aşırı sağcı güç haline gelmiştir (Gessler & Hunger, 2022; Schwartz, 2017). 2017 yılından itibaren parlamentodaki lideri, 2022’den bu yana da partinin eş genel başkanı olan Alice Elisabeth Weidel, 18 Ocak 2024’de Sosyal Demokrat Parti'nin Eş Genel Başkanı Lars Klingbeil tarafından “kuzu postuna bürünmüş kurt” olarak tanımlanmış ve partinin göçmenleri toplu olarak sınır dışı etmeye dönük söyleminin ülkede korku iklimi yarattığını söylemiştir (Connolly, 2024). 2024 Kasım’ı itibarıyla partinin Thüringen Eyalet sözcüsü ve Flügel’in eski başkanlarından Björn Höcke gibi radikal figürler, partinin daha sağa kaymasına öncülük etmiştir. Höcke, Almanya'nın Nazi geçmişine dair yapılan özürlerin sona ermesi gerektiğini savunan ifadelerle, AfD'yi tarihsel olarak tartışmalı bir noktaya taşımış; Parti, özellikle iş güvenliği, refah sistemine yönelik tehditler ve kültürel bütünlük gibi konularda seçmenler arasında korku uyandırarak destek toplamış, geleneksel medyaya karşı güvensizlik yaratarak ve komplo teorileri yayarak, seçmenlerin radikal sağcı söylemleri benimsemesini sağlamıştır (Adaire, 2024; Jarausch, 2021; Chase & Goldenberg, 2019; Gurzu, 2017). AfD, doğrudan Nazizm ile özdeşleşmemekle birlikte, partinin radikal kanadı olan "Flügel" (Kanat) grubu, milliyetçi ve ırkçı söylemleriyle dikkat çekmektedir. Partinin üst düzey üyelerinden bazılarının sık sık Nazi rejiminin neden olduğu felâketleri sıradanlaştıran açıklamalarda bulunması Almanya'da büyük tepki çekmektedir. Björn Höcke, 2017’de, Berlin’deki Holokost anıtını, hâlen orada tutuluyor olmasına atıfla “utanç anıtı” olarak nitelendirmiş (Rosellini, 2020), Parti, 2021’den itibaren Almanya Anayasayı Koruma Dairesi (Bundesamt für Verfassungsschutz-BfV) tarafından “demokrasiyi reddetmemekle birlikte aşırı sağ bir parti” olarak tasnif edilmiş ve takibe alınmıştır. BfV'nin AfD'yi güvenlik tehdidi olarak sınıflandırma kararı, Almanya'nın

savaş sonrası tarihinde parlamentoda temsil edilen bir siyasi partinin bu şekilde izlenmesi anlamında bir ilk olsa da 2024 itibarıyla Almanya Parlamentosu'nda ana muhalefet partisi haline gelen AfD, şu anda ulusal parlamentodaki dört muhalefet partisinin en büyüğüdür ve 16 eyalet meclisinin tamamında milletvekilleri bulundurmaktadır (VOA, 2021). Parti, en büyük tepkiyi, bazı üyelerinin, 25 Kasım 2023'te Potsdam yakınlarındaki bir otelde Neo-Naziler ve diğer aşırılık yanlıları ile sığınmacıların, göçmenlerin ve entegrasyon sürecinde başarısız olduğu düşünülen Alman vatandaşlarının topluca sınır dışı edilmesinin tartışıldığı bir toplantıya katıldığı ortaya çıkmasıyla çekmiştir. Bu tür toplantılardan yedincisi olduğu öğrenilen buluşmada, Avusturyalı etno-milliyetçi kimlikçi hareketin lideri Martin Sellner'in, toplu sınır dışı etmenin pratikleri hakkında bir sunum yaptığı ortaya çıkmış, gelişmeler üzerine Almanya'da on binlerce kişi sokaklara dökülmüş ve en büyük protesto 16 Ocak'ta Köln'de 30.000 kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir (Deutschlandfunk, 2024). Başbakan Olaf Scholz, bu toplantının anayasa mahkemesi tarafından incelenmesi gerektiğini belirtirken, diğer siyasetçiler de bu durumu sert bir şekilde eleştirmiş, kamuoyunda AfD'nin yasaklanması ve bazı önde gelen üyelerinin temel haklarının ellerinden alınması gibi talepler tartışılmaya başlamıştır. AfD'nin yasaklanması için yürütülen kampanyalar sürmekte olsa da yüksek düzeydeki politikacılar arasında bu konuda yeterli destek bulunmadığı için gerçekleşmesine ihmal verilmemektedir (Bensmann, von Daniels, Dowideit, Peters ve Keller, 2024). AfD'nin yükselişinde, geleneksel partiler olan CDU/CSU ve SPD arasında yaşanan çatışmaların da payı olduğu yorumları yapılırken, bu durumun, Weimar döneminde Nazi Partisi'nin dönemin merkez partileri arasındaki gerilim ve çelişkilerden yararlanarak yükselmiş olmasına ve partinin söylemlerinin Nazilerinkiyle benzerliği dikkat çekici bulunmaktadır (Bloomberg Opinion, 2024). Buna karşılık Alman tarihçi Wolfram Pyta, Nazi Partisi ile AfD arasında doğrudan bir ilişki kurmanın tehlikeli ve yanıltıcı olabileceğini belirtmekte, bunun tarihi ve siyasi açıdan doğru olmadığını vurgulamaktadır. NSDAP, açıkça radikal bir antisemitizmi savunmuş ve hükümet gücünü ele geçirdiğinde siyasi rakiplerini bastıracağını açıkça beyan etmiş bir parti iken, Pyta'ya göre AfD böyle açık bir radikalizmi savunmamakta ve siyasi rakiplerine yönelik şiddetli bir baskı uygulamayı dillendirmemektedir. Bununla birlikte Pyta, AfD'nin radikal sağcı unsurlar barındırdığını ve bu kesimlerin politika yapımında uzlaşmaz bir yaklaşım benimsediğini belirterek, bu durumun, Weimar Cumhuriyeti'ndeki siyasi kutuplaşmalara benzer bir dinamik yaratabileceği konusunda bazı endişeler doğurduğunu ve AfD'nin bazı aşırı sağcı eğilimlerinin dikkatle izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Maksan, 2024).

Sonuç

Alman milliyetçiliği, tarih boyunca kültürel, siyasal, ekonomik ve toplumsal faktörlerin etkileşimiyle çok katmanlı bir dönüşüm süreci geçirmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca Almanya'nın tarihsel kaderini şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda Avrupa ve dünya tarihine de derin etkiler bırakmıştır. Orta Çağ'daki parçalı ve çok etnikli yapısından modern ulus-devlet formuna evrilen Alman kimliği, her dönemde o zamanki güç dengeleri, uluslararası ilişkiler ve toplumsal talepler doğrultusunda yeniden tanımlanmıştır. Kutsal Roma İmparatorluğu döneminde gevşek bir Cermen birliği olarak temelleri atılan Alman kimliği, 19. yüzyılda Napolyon Savaşları ve ardından gelen ulusal hareketler ile güç kazanmış, nihayetinde Bismarck liderliğinde birleşik bir ulus-devlet formunda somutlaşmıştır. Ancak seri savaşlar ve militarizmin yüceltiği bu süreç, dışlayıcı bir milliyetçilik anlayışının da temelini atmış; "Küçük Almanya" modeli ile Avusturya'nın dışlanması, farklı ulusal unsurların sisteme entegrasyonunu sınırlandırmıştır. Bu dışlayıcı ve merkezîyetçi anlayış, 20. yüzyılda Nazizm'in yükselişi ile radikal bir biçime bürünerek etnik temizlik, genişlemeci dış politika ve totaliter yönetim pratiklerine zemin hazırlamıştır. Nazizm, Alman milliyetçiliğinin en radikal ve yıkıcı biçimi olarak, II. Dünya Savaşı'nın yıkımı ve Holokost gibi insanlık tarihinin en karanlık sayfalarını yaratmıştır. Savaşın ardından Almanya'nın ikiye bölünmesi, milliyetçiliğin farklı ideolojik yönlerde evrilmesine neden olmuştur. Batı Almanya, demokratik değerler ve anayasal vatanseverlik çerçevesinde ulusal kimliğini yeniden inşa ederken; Doğu Almanya, sosyalist bir milliyetçilik anlayışıyla faşizm karşıtlığı üzerinden kendi ideolojik meşruiyetini oluşturmuştur. İki Almanya'nın 1990'da birleşmesi, bu iki farklı anlayışın ve geçmişle yüzleşme pratiklerinin bir araya gelmesini gerektirmiştir. Ancak ekonomik eşitsizlikler ve toplumsal uyum problemleri, özellikle Doğu Almanya'da radikal sağcı eğilimlerin ve popülist hareketlerin yükselmesine yol açmış, bu dalga, 1980'lerden itibaren kimlik ve aidiyet arayışları, eğitimsizlik, küreselleşme korkusu ve işsizlik, yabancı işçi ve Yahudi karşıtlığı gibi farklı faktörlerin sonucu olarak Batı Almanya'da başgösteren Neo-Nazi hareketlerin üzerine binmiştir. Günümüzde Alman milliyetçiliği, küreselleşme, göç hareketleri, Avrupa entegrasyonu ve iklim krizi gibi küresel sorunlar bağlamında yeni sınamalarla karşı karşıyadır. 2015 mülteci krizi, AfD gibi aşırı sağcı partilerin yükselmesine zemin hazırlamış; göç, toplumsal kutuplaşmanın merkezine yerleşmiştir. AfD'nin göçmen karşıtı ve milliyetçi söylemleri, tarihsel bağlamda Nazi ideolojisiyle doğrudan özdeşleşmeye de geçmişin dışlayıcı ve otoriter milliyetçilik anlayışına atıfta bulunan unsurlar içermektedir. Ancak Almanya, demokratik değerler ve tarihsel yüzleşme mirasıyla ve aynı zamanda anayasal kurumları ve bilinçli medyasıyla bu tür eğilimlere karşı

direnç göstermeye çalışmaktadır. Bu süreç, milliyetçiliğin Avrupa değerleri ve anayasal temellerle nasıl bağdaştırılabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Almanya, tarihi boyunca milliyetçiliğin romantik, kültürel, siyasi ve radikal biçimlerini deneyimlemiş bir ülke olarak, bu ideolojinin toplumsal ve siyasi etkilerini anlamak için benzersiz bir örnek teşkil etmektedir. Alman milliyetçiliği, yalnızca bir ulusun kimlik arayışı değil, aynı zamanda uluslararası güç dengelerinin ve ideolojik çatışmaların bir yansıması olarak incelenmelidir. Milliyetçilik, bir yandan ulusal gurur ve toplumsal dayanışmayı güçlendirme potansiyeline sahipken, diğer yandan dışlayıcı ve otoriter bir hal alarak toplumsal kutuplaşmayı derinleştirebilecek bir tehdidi de içinde barındırmaktadır. Geleceğe yönelik olarak, Alman milliyetçiliğinin dinamikleri üç temel eksende şekillenmektedir:

Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile İlişkiler: Almanya, Avrupa Birliği'nin kurucu üyelerinden biri olarak ulusal kimliğini Avrupa değerleri ve entegrasyonu bağlamında yeniden tanımlama çabası içindedir. Ancak Brexit sonrası Avrupa'da artan ulusal egemenlik talepleri, bu entegrasyonu zora sokabilir. **Göç ve Demografik Değişim:** Göçmen nüfusun entegrasyonu hem Almanya'nın demokratik değerlerini koruyabilmesi hem de toplumsal uyumu sağlayabilmesi açısından bir sınav niteliğindedir. Göçmen karşıtı söylemlerin yükselmesi, milliyetçi eğilimlerin daha da güçlenmesine neden olabilir. **Popülist Hareketler ve Radikal Sağ Tehditleri:** AfD gibi partilerin yükselişi, demokratik kurumların dayanıklılığını test etmekte ve Nazi geçmişiyle hesaplaşmanın sınırlarını zorlamaktadır. Bu durum, tarihsel derslerin günümüz politikalarına aktarılması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Alman milliyetçiliği, tarihsel bir dönüşüm süreci olarak incelendiğinde, yalnızca Almanya'nın iç dinamiklerini değil, küresel milliyetçilik dalgasını da anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Küresel krizlerin ve toplumsal dönüşümlerin etkisiyle şekillenmeye devam eden Alman milliyetçiliği hem potansiyel tehlikeleri hem de mevcut demokratik ve kapsayıcı ulusal kimlik modelini daha da geliştirme fırsatlarını barındırmaktadır. Almanya'nın bu dinamiklerle nasıl başa çıkacağı, yalnızca kendi geleceğini değil, Avrupa ve dünya siyaseti üzerindeki etkisini de belirleyecektir.

Kaynaklar

Academy of Political Science. (2017). *Political Science Quarterly*, 132 (1-2).

Adaire, E. E. (2024). *Neo-Nazi postmodern: Right-wing terror tactics, the intellectual new right, and the destabilization of memory in Germany since 1989*. Bloomsbury.

Andrea, A. J., & Neel, C. (Eds.). (2011). *World history encyclopedia* (Vol. 2). ABC-CLIO.

Andrews, E. D. (2023). *Martin Luther: The man and his legacy*. Christian Publishing House.

- Banchoff, T. (1999). *The German Problem Transformed: Institutions, Politics, and Foreign Policy, 1945-1995*. University of Michigan Press.
- Bensmann, M., von Daniels, J., Dowideit, A., Peters, J., & Keller, G. (2024, Ocak 10). Geheimplan gegen Deutschland. *Correctiv*. <https://correctiv.org/aktuelles/neurechte/2024/01/10/geheimplan->
- Berger, R. J. (2017). *The Holocaust, Religion, and the Politics of Collective Memory: Beyond Sociology*. Taylor & Francis.
- Berghahn, V. (2005). *Imperial Germany 1871-1918: Economy, Society, Culture and Politics*. Berghahn Books.
- Berman, S. (2019). *Democracy and Dictatorship in Europe: From the Ancien Régime to the Present Day*. Oxford University Press.
- Bloomberg Opinion. (2024, Ağustos 27). Trump, the AfD, and a tale of two republics. *Deccan Herald*.<https://www.deccanherald.com/opinion/trump-the-afd-and-a-tale-of-two-republics->
- Brabänder, M. (2023). *Deutsche Revolution 1848/49*. Wochenschau Verlag.
- Braun, A., & Göttler, N. (Eds.). (2013). *Nach der Stunde Null: Historische Nahaufnahmen aus den Gemeinden des Landkreises Dachau 1945 bis 1949*. Utz.
- Brophy, J. M. (2012). Review of the book *Nationalism in Germany, 1848-1866: Revolutionary Nation* by M. Hewitson. *German Studies Review*, 35(2), 407–409.
- Brown, N. R. (2014). *The Mythology of Grimm: The Fairy Tale and Folklore Roots of the Popular TV Show*. Penguin.
- Bulmer, M., & Solomos, J. (2014). *Nationalism and national identities*. Routledge.
- Carr, W. (1991). *The origins of the wars of German unification*. Longman.
- Cassels, A. (2002). *Ideology and international relations in the modern world*. Routledge.
- Chase, J. & Goldenberg, R. (2019, Ekim 18). AfD: From anti-EU to anti-immigration. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/afd-from-anti-eu-to-anti-immigration/a-51008247>
- Chen, S. (2024). The intellectual class and the rise of German cultural nationalism. *International Journal of Social Sciences and Public Administration*, 3(1), 321-326. <https://doi.org/10.62051/ijsspa.v3n1.45>
- CIA. (1984). *The New West German Nationalism: Causes and Implications. An Intelligence Assessment*.<https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP85S00316R000200040005-1.pdf>
- Clark, C. (2021). *Time and power: Visions of history in German politics, from the Thirty Years' War to the Third Reich*. Princeton University Press.

Clauss, C. (2007). *Darwins Evolutionstheorie und der Weg zum Versuch der Kreation eines 'perfekten Menschen.' Von Sozialdarwinismus zu Nationalsozialismus.* GRIN Verlag.

Cohen-Pfister, L., & Veas-Gulani, S. (Eds.). (2010). *Generational Shifts in Contemporary German Culture.* Camden House.

Connolly, K. (2024, Ocak 18). AfD leader 'wolf in sheep's clothing', says German Social Democrats. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2024/jan/18/afd-leader-wolf-in-sheeps-clothing-says-german-social-democrats-head>

Conrad, S. (2010). *Globalization and the nation in Imperial Germany.* Cambridge University Press.

Cooper, D. (2012). *Immigration and German Identity in the Federal Republic of Germany from 1945 to 2006.* Lit.

Cowan, R. (2010). *The Indo-German identification: Reconciling South Asian origins and European destinies, 1765-1885.* Camden House.

Cramer, K. (2007). *The Thirty Years' War and German memory in the nineteenth century.* University of Nebraska Press.

Daase, C., Renner, J., Horelt, M.-A., Strassner, R., & Engert, S. (Eds.). (2015). *Apology and Reconciliation in International Relations: The Importance of Being Sorry.* Taylor & Francis.

DeGroot, G. (2022, Ocak 7). One man, three wars and the creation of Germany. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/outlook/one-man-three-wars-and-the-creation-of->

Desiderius-Erasmus-Stiftung. (2023). *Vortrag Prof. Dr. Lothar Höbelt: 1848-Revolution wo und warum?* [Video]. YouTube.

Deutschlandfunk. (2024, Ağustos 29). 30.000 Menschen bei Protest in Köln gegen Erstarken der AfD. *Deutschlandfunk*. <https://www.deutschlandfunk.de/30-000-menschen-bei-protest-in->

Doob, L. W. (1950). Goebbels' principles of propaganda. *Public opinion quarterly*, 14(3), 419-442.

Elsevier. (2000). *Encyclopedia of nationalism* (Two-Volume Set). Elsevier.

Engler, B., & Klaiber, I. (2007). *Kulturelle Leitfiguren - Figurationen und Refigurationen* (Schriften zur Literaturwissenschaft, Vol. 30). Duncker & Humblot.

Evans, R. J. (2004). *The Coming of the Third Reich.* Penguin Press.

Ezard, J. (2001, Şubat 17). Germans knew of Holocaust horror about death camps. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/uk/2001/feb/17/johnevard>

Federal Ministry of the Interior and Community. (2021, Mayıs 11). Politically motivated crime increases considerably in 2020. <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/>

- Fondermann, T. (2006). *National, Post-National and European Identities in Germany*. GRIN Verlag.
- Frie, R. (2024). *Edge of catastrophe: Erich Fromm, fascism, and the Holocaust*. Oxford University Press.
- Gallant, K., & Gallant, Z. (2023). *Nazis All The Way Down: The Myth of the Moral Modern Germany*. Open Publishing GmbH.
- Gedmin, J. (2019, Ekim 28). Right-wing populism in Germany: Muslims and minorities after the 2015 refugee crisis. *Brookings Institution*. <https://www.brookings.edu/articles/right-wing>
- Geiss, I. (2013). *The question of German unification: 1806-1996*. Routledge.
- GEO Epoche Redaktion. (2020). *Die Stunde Null: Zwischen Apokalypse und Aufbruch: Deutschland im Jahr 1945*. Gruner - Jahr Magazine.
- Gerwarth, R. (2005). *The Bismarck Myth: Weimar Germany and the Legacy of the Iron Chancellor*. Clarendon Press.
- Gessler, T., & Hunger, S. (2022). How the refugee crisis and radical right parties shape party competition on immigration. *Political Science Research and Methods*, 10(3), 524–544. <https://doi.org/10.1017/psrm.2021.64>
- Glaessner, G.-J. (2005). *German Democracy: From Post-World War II to the Present Day*. Bloomsbury Publishing.
- Gray, B. (2023). *Franco-Prussian War, 1870–1871: Imperial phase*. Age of Eagles.
- Gunlicks, A. (2013). *The Länder and German federalism*. Manchester University Press.
- Gurwitt, S. (2024, Mayıs 7). Politically motivated crimes in Germany reached their highest level in 2023 since tracking began. *AP News*. <https://apnews.com/article/germany-political->
- Gurzu, A. (2017, Eylül 26). Far right's Frauke Petry plans new political party in Germany. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/far-rights-frauke-petry-plans-new-political-party-in->
- Hamman, P. (2009). The Politics of Memory in Annexed Lorraine: The Conflicts between Germanification and French Stalwarts at the beginning of the 20th Century. *Journal of Historical Sociology*, 22(3), 312-350.
- Hans, B., Schulz, B., & Witte, J. (2011, Kasım 18). Facts and myths about Germany's far-right extremists. *Spiegel Online*. <https://www.spiegel.de>
- Herbert, U. (2019). *A History of Twentieth-Century Germany*. Oxford University Press.
- Herf, J. (2013). *Divided memory: The Nazi past in the two Germanys*. Harvard University Press.
- Hughes, M. L. (2014). *Shouldering the Burdens of Defeat: West Germany and the Reconstruction of Social Justice*. University of North Carolina Press.

Irmscher, H. D. (2024, Mart 12). Johann Gottfried von Herder. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Johann-Gottfried-von-Herder>

James, H., & Stone, M. (Eds.). (2014). *When the Wall Came Down: Reactions to German Unification*. Taylor & Francis.

Jansen, C. (2012). The Formation of German Nationalism, 1740-1850. In *The Oxford Handbook of Modern German History*. Oxford Academic.

Jarausch, K. H. (1997). *After unity: Reconfiguring German identities*. Berghahn Books.Carr.

Jarausch, K. H. (2021). *Embattled Europe: A Progressive Alternative*. Princeton University Press.

Kallis, A. (2005). *Nazi propaganda and the Second World War*. Palgrave Macmillan UK.

Kaplan, L. S. (1961). NATO and Adenauer's Germany: Uneasy Partnership. *International Organization*, 15(4), 618-629.

Kimbell, C. (2024). *Tradition, community, and nationhood in Richard Wagner's Die Meistersinger von Nürnberg*. Taylor & Francis.

Kirshner, J. (2024). *An Unwritten Future: Realism and Uncertainty in World Politics*. Princeton University Press.

Kohlstruck, M. (2013). *Vergangenheitsbewältigung am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Kolden, I. (2021). *Right-Wing Radicalism and National Socialism in Germany: Confessional Factors in Support and Resistance*. Hamilton Books.

Lange, D. C. (2020). After they left: looted Jewish apartments and the private perception of the Holocaust. *Holocaust and Genocide Studies*, 34(3), 431-449.

Lepsius, M. R. (2016). *Max Weber and Institutional Theory*. Springer International Publishing.

Maier-Katkin, B. (2007). *Silence and acts of memory: A postwar discourse on literature, history, Anna Seghers, and women in the Third Reich*. Bucknell University Press.

Maksan, O. (2024, Ağustos 28). Eine Naziartei? «Die AfD ist nicht einfach identisch mit der NSDAP», meint der deutsche Historiker Pyta. *Neue Zürcher Zeitung*. <https://www.nzz.ch/feuilleton/ist-die-afd-eine-nazipartei-ein-gespraech-mit-dem-historiker>

Mamdani, M. (2020). *Neither Settler Nor Native: The Making and Unmaking of Permanent Minorities*. Harvard University Press.

Maner, B. (2018). *Germany's Ancient Pasts: Archaeology and Historical Interpretation Since 1700*. University of Chicago Press.

- Marcuse, H. (1993). *The politics of memory: Nazi crimes and identity in West Germany, 1945-1990* (Working Paper Series No. 45). University of California, Department of History.
- Marx, E. (2019). *State violence in Nazi Germany: From Kristallnacht to Barbarossa*. Taylor & Francis.
- Mauriello, C. E. (2017). *Forced Confrontation: The Politics of Dead Bodies in Germany at the End of World War II*. Lexington Books.
- Moore, G. (2008). *Fichte: Addresses to the German Nation*. Cambridge University Press.
- Moroff, H., Larres, K., & Wittlinger, R. (Eds.). (2022). *The Oxford Handbook of German Politics*. Oxford University Press.
- Mosse, G. L. (2021). *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. University of Wisconsin Press.
- Murray, C. J. (2013). *Encyclopedia of the Romantic era, 1760-1850*. (Vol. 1). Routledge.
- Mushal, A. R., & Grenier, K. H. (Eds.). (2020). *Cultures of memory in the nineteenth century: Consuming commemoration*. Springer International Publishing.
- New York Times. (1964, Aralık 11). East Germany: Hitler Era? Someone Else's Past. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1964/12/11/archives/east-germany-hitler-era-someone-elses->
- Pagden, A. (Ed.). (2002). *The idea of Europe: From antiquity to the European Union* (Vol. 13). Cambridge University Press.
- Parker, G. (1997). *The Thirty Years' War*. London and New York.
- Perkins, M. A. (2016). *Nation and word, 1770-1850: Religious and metaphysical language in European national consciousness*. Routledge.
- Pinto, A. C., Eatwell, R., & Larsen, S. U. (Eds.). (2014). *Charisma and Fascism*. Taylor & Francis.
- Prasad, S. (2024). *Adolf Hitler and the lives of Jews: Holocaust*. Fantabulous Publishers India.
- Qualben, L. P. (2008). *A history of the Christian church*. Wipf and Stock Publishers.
- Radvan, H., & Troschke, H. (Eds.). (2012). *Germany after 1945: A society confronts antisemitism, racism, and neo-Nazism*. Amadeu Antonio Foundation.
- Risse, T., & Engelmann-Martin, D. (2002). Identity Politics and European Integration: The Case of Germany. In A. Pagden (Ed.), *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. Cambridge University Press.
- Rosellini, J. J. (2020). *The German New Right: AfD, PEGIDA and the Re-Imagining of National Identity*. Hurst.

- Scales, L. (2012). *The shaping of German identity: Authority and crisis, 1245-1414*. Cambridge University Press.
- Schulze, H. (1991). *The course of German nationalism: From Frederick the Great to Bismarck 1763–1867*. Cambridge University Press.
- Schwartz, Y. (2017, Şubat 8). Frauke Petry, the new face of Germany's anti-immigrant right. *Tablet Magazine*.
- Sheehan, J. J. (1989). *German History, 1770-1866*. Clarendon Press.
- Smets, K., Leurs, K., Georgiou, M., Gajjala, R., & Witteborn, S. (Eds.). (2019). *The SAGE handbook of media and migration*. SAGE Publications.
- Smith, D. A. (2010). *Nationalism: Theory, ideology, history*. Polity.
- Smith, W. D. (1991). *Politics and the Sciences of Culture in Germany, 1840-1920*. Oxford University Press.
- Snower, D. J., & Merkl, C. (2006). *The Caring Hand that Cripples: The East German Labor Market After Reunification (Detailed Version)*. IZA Discussion Paper No. 2066.
- Sternberger, D. (1990). *Verfassungspatriotismus*. Frankfurt am Main: Insel-Verlag.
- Stogiannos, A. (2018). *The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel: Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism*. Springer International Publishing.
- Storer, C. (2013). *A Short History of the Weimar Republic*. Bloomsbury Publishing.
- Strmiska, M. (Ed.). (2005). *Modern Paganism in World Cultures: Comparative Perspectives*. Bloomsbury Publishing.
- Suszycki, A. M. (2021). *Nationalism in Contemporary Europe: Concept, Boundaries and Forms*. LIT Verlag Münster.
- Taylor, P. (2007). *The end of European integration: Anti-Europeanism examined*. Taylor & Francis.
- TIME. (1962, Temmuz 6). West Germany: The new nationalism. *TIME*.
- Tognato, C. (2012). *Central Bank Independence: Cultural Codes and Symbolic Performance*. Palgrave Macmillan.
- Torkunov, A. V. (Ed.). (2020). *History of International Relations and Russian Foreign Policy in the 20th Century (Volume I)*. Cambridge Scholars Publishing.
- Tyson, J. H. (2008). *Hitler's Mentor: Dietrich Eckart, His Life, Times, and Milieu*. iUniverse.
- Uhlitzsch, J. (2011). *Der Körper in der NS-Propaganda während der Olympischen Spiele 1936: Moderne Körperbilder*. GRIN Verlag.

United States Strategic Bombing Survey. (1945). *The Effects of Strategic Bombing on the German War Economy*. Overall Economic Effects Division.

VOA. (2021, Mart 3). German Intel Agency Puts Far-Right AfD Under Surveillance. *Voice of America*.

Von Dannenberg, J. (2008). *The Foundations of Ostpolitik: The Making of the Moscow Treaty Between West Germany and the USSR*. OUP Oxford.

Wende, P. (2017). *History of Germany*. Macmillan Education UK.

Wienand, C., Wagner, J., Fulbrook, M., & Bird, S. (Eds.). (2016). *Reverberations of Nazi violence in Germany and beyond: Disturbing pasts*. Bloomsbury Publishing.

Wiener, A., Jørgensen, K. E., & Christiansen, T. (Eds.). (2001). *The Social Construction of Europe*. SAGE Publications.

Wildt, M. (2012). "Volksgemeinschaft?". In Bundeszentrale für politische Bildung (Ed.), *Informationen: Nationalsozialismus: Aufstieg und Herrschaft* (No. 314, s. 4-5). Bundeszentrale für politische Bildung.

Wittlinger, R. (2010). *German National Identity in the Twenty-First Century: A Different Republic After All?* Palgrave Macmillan UK.

Wolff-Powęska, A. (2015). *Memory as burden and liberation: Germans and their Nazi past (1945-2010)*. Peter Lang Edition.

Wright, S. (Ed.). (1998). *Language and Conflict: A Neglected Relationship*. Multilingual Matters.

Ziemann, B., & Rossol, N. (Eds.). (2021). *The Oxford Handbook of the Weimar Republic*. OUP Oxford.

Ziemer, H. (2011). *1813-Ein Wendejahr deutscher Geschichte?*. GRIN Verlag.